

ВАСИЛЬ БАРВІНСЬКИЙ

(1888—1963)

Композитор Василь Барвінський походив зі шляхетного роду, без якого нині не можливо уявити історію української культури. Родовід Барвінських треба вести принаймні від XIV ст. Належить згадати Мартина Барвінського (1784—1865), духівника високого сану і ректора Львівського університету у 1838—1939 рр. А відтак — те покоління Барвінських, яке жило і творило у другій половині XIX — на початку XX ст. Стрийками композитора були Володимир Барвінський (1850—1883), літератор, журналіст і громадський діяч, засновник газети „Діло“, та Осип Барвінський (1845—1889), автор історичних драм і популярних книжечок для селян.

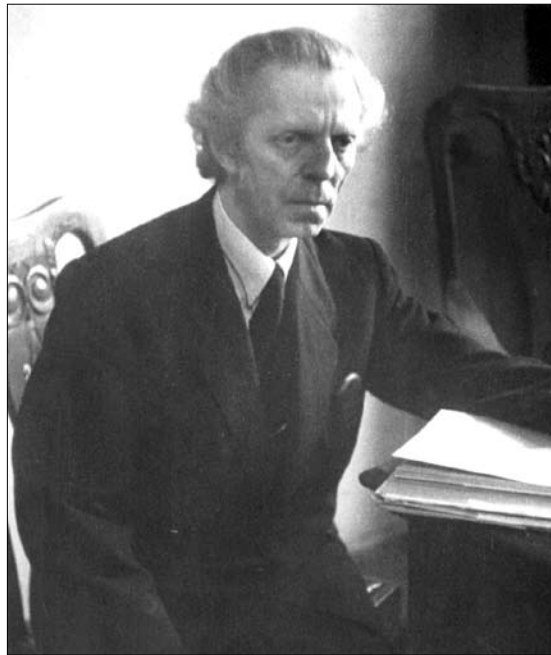
Батько композитора — Олександр Барвінський (1847—1926), на ниві української освіти і захисту народних прав був постаттю винятковою. Найбільшим його досягненням є впровадження фонетичного правопису в шкільні підручники української мови, що витіснило в минулому столітті московфільське „язичіє“. Він був одним із засновників „Просвіти“ НТШ, Українського педагогічного товариства у Львові. Був визначним політиком, міністром освіти і віровизнань ЗУНР у 1918 р. За власні скромні кошти видавав журнал і навіть книжки. Все це потребувало не тільки невпинної праці, а й присвяти життя українській справі.

Василь Барвінський пішов стопами батька, тільки свою діяльність переніс на ґрунт музики. Він також свідомо присвятив усе життя служінню українській справі, і в галузі музичної освіти здійснив те, що Олександр Барвінський у просвітництві. І ще зближувала його з батьком різнобічність сфер праці. В. Барвінський був композитором, піаністом, диригентом, педагогом, музикознавцем та музично-громадським діячем.

Спонукали до такої широкої діяльності родинні традиції і навколишня атмосфера. Ще на Тернопільщині, звідки походили Барвінські, вони підтримували тісні зв'язки з українськими культурними діячами з-над Дніпра, насамперед із Пантелеймоном Кулішем. Після переїзду до Львова 1890 р. в їхньому будинку під Високим замком бували Леся Українка, Микола Лисенко, митрополит Андрей Шептицький. Саме під час святкування ювілею Лисенка у Львові 1903 р. ком-

позитор відвідав сім'ю Олександра Барвінського. 15-річний тоді Василь загравав Лисенкові і отримав від нього благословення.

Основи піанізму музикант здобув у Львові, у знаменитого педагога Вілема Курца, який згодом очолив Празьку консерваторію. Мабуть, це було важливою причиною для виїзду Василя Барвінського на подальші студії до Чехо-Словаччини. Він вступив у клас композиції В. Новака і після Львівського університету продовжив навчання у Празькому. З перервами Василь Барвінський пробув тут від 1906 до 1915 р. та ще проживав якийсь час у Празі наприкінці 1920-х рр. Тож не дивно, що вважав Чехію своєю другою батьківщиною.

Василь Барвінський. 1947 р.

Тут здобув диплом викладача з фортеп'яно, закінчив Школу вищої майстерності з композиції. Учився дуже інтенсивно, а також приватно читав лекції, щоб заробити на хліб насущний. Та це тільки мала частка його діяльності за кордоном. Він виступав як піаніст на концертах у Празі (де й досі його пам'ятають!) та Відні. Організовував вечори української музики, в яких пропагував творчість М. Лисенка, С. Людкевича, українську народну пісню. Писав статті і рецензії у німецько- і чеськомовній пресі. Навчався і співпрацював у славної тоді школі ритмічної гімнастики Жака Далькроза; цю систему переніс опісля на рідний ґрунт.

Поступово Василь Барвінський ставав значною і відомою фігурою за кордоном. Він уважався модерністом завдяки своїм п'єсам з тембровими і ритмічними знахідками. Почав друкуватися у найвизначнішому тоді видавництві „Universal-Edition“ у Відні. Його солоспівні і фортеп'янні твори з українським колоритом були поширені у світі і в 1920-ті рр. дійшли аж до Японії. Василь Барвінський, властиво, перший український композитор, твори якого публікувалися поза межами батьківщини.

Тому, коли в 1915 р. його несподівано і з великою наполегливістю почали запрошувати до Львова, В. Барвінський рішуче тому супротивився, бо вважав, що набагато більше може зробити для розвитку свого таланту і для України за кордоном.

Але йшлося про керування Музичним інститутом ім. М. Лисенка у Львові. Заснований у 1903 р.

Сторінки нотних видань із різних років Василя Барвінського

на честь святкування ювілею М. Лисенка, цей навчальний заклад саме у 1915 р. отримав ново-збудоване на зібрані кошти приміщення, але його директор С. Людкевич як офіцер австрійської армії мусив іти на війну.

Очевидно, В. Барвінський знав про це і навіть написав з нагоди відкриття будинку інституту один із найкращих своїх творів — „Секстет”. Він не сподівався, що йому, 27-річному, доведеться відразу стати його директором. Але інших достойних, відповідно освічених кандидатів тоді у Львові не було, і В. Барвінський із суто патріотичних почуттів переїжджає до Львова. Тоді ж одружується з піаністкою Наталією Пуллою, дочкою відомого українського фізика.

24 роки він обіймає посаду директора вже Вищого музичного інституту ім. М. Лисенка, а відтак у 1939—1941 та 1944—1948 рр. керує Львівською консерваторією. Роль Музичного інституту у Львові годі переоцінити: об'єднавши найкращі викладацькі сили в цій царині, він ніс музичну освіту широким масам Західної України завдяки створенню філіялів у всіх більших містечках. Василь Барвінський і Станіслав Людкевич їздили до них на іспити, перевірки. В інституті відкривалися здібності українських дітей, розвивалися таланти. Звідси вийшло багато визначних музикантів. Митці влаштували не тільки концерти, а й оперні вистави.

Після Другої світової війни традиції інституту були перенесені аж за океан. Колишні його викладачі — композитори, музикознавці, піаністи, скрипалі, віолончелісти, співаки — разом з емігрантами зі Східної України створили 1952 р. Український музичний інститут у Нью-Йорку. Тож і чужинці ознайомилися з цією унікальною освітньою структурою, бо ніде у світі не було музичної установи з централізованою системою управи, яка б пов'язувала всі осередки музичного навчання країни.

Стосовно Сполучених Штатів Америки, то інститут не тільки давав єдиний високий рівень навчання, а й зміцнював національний зв'язок поміж українцями завдяки охопленню філіями інституту кількох штатів. І, як колись у Галичині, навчання в цьому закладі надзвичайно підвищувало культурний рівень широких верств населення. Хоч тепер інтелектуальні зацікавлення перенеслися у більш раціональні сфери, здається, важко було б знайти українську родину у близьких до Нью-Йорка штатах, в якій би хтось у 1950—1970-ті роки не навчався у Музичному інституті.

Умови праці В. Барвінського як директора Вищого музичного інституту ім. М. Лисенка у Львові не були легкими. Штат працівників разом зі сторожем налічував чотири особи. Отже, він вирішував справи від ранку до вечора тут та ще й вдома.

Викладач фортеп'яно був чудовим педагогом, в якого навчалися Роман Савицький — піаніст, а пізніше перший директор Музичного інституту в Нью-Йорку, Дарія Гординська-Каранович — піаністка, педагог і музикознавець, яка також якийсь час виконувала цю функцію. Після Р. Савицького цю посаду обіймав композитор і музично-громадський діяч Ігор Соновецький, якого, власне, В. Барвінський скерував на шлях творчості.

Взагалі важко було б знайти музиканта та навіть людину іншої спеціальності, яка зустрівшись з Василем Барвінським, не відчула б його благодійного впливу. Він був великим авторитетом в музичному житті За-

хідної України. Як і батько, підтримував зв'язки з українцями з-за Збруча. У 1928 р. з групою музик поїхав у концертне турне до Києва, Харкова, Одеси, Дніпропетровська. В репертуарі учнів інституту були твори Ревуцького, Косенка, Лятошинського.

В. Барвінський виступав також як диригент, а як педагог, крім гри на фортеп'яно, викладав теоретичні дисципліни. Був добрим музикознавцем і

Зустріч українських композиторів у Львові. Зліва направо: Філарет Колесса, Левко Ревуцький, Василь Барвінський, Станіслав Людкевич. 1940 р.

критиком, прослухавши у Празькому університеті курс лекцій О. Гостинського та З. Неєдли. Тому часто публікувався як у щоденній пресі, так і в окремих виданнях (наприклад, в Українській загальній енциклопедії). В. Барвінський був головним ініціатором заснування у 1937 р. журналу „Українська музика“, який встиг до 1939 р. умістити на своїх сторінках дуже цінні матеріали. Нарешті, заслугою митця є також створення Союзу українських професійних музик — СУПрому.

Чи попри це навантаження він мав ще час писати, творити музику? — Тільки ночами і трохи влітку. Звернімо увагу, як багато написав тоді С. Людкевич завдяки звільненню від директорства. Та все ж, попри свої численні обов'язки, В. Барвінський зробив великий внесок в українську музику, був, властиво, творцем камерного жанру, написавши ще в 1911 р. два фортеп'янні тріо, відтак „Секстет“, квартети і вже наприкінці життя — „Квінтет“. Він — великий майстер у фортеп'янному жанрі, як у царині мініатюри, так і варіаційних циклів, а з нагоди святкування його 50-ліття у 1938 р. Роман Савицький виконав новостворений концерт В. Барвінського для фортеп'яно з оркестром. Диригував Микола Колесса.

Вокальна музика В. Барвінського захоплює витонченою ліричністю, а в хоровому жанрі навіть обробки народних пісень — шедеври (здаючи хоча б „Уже сонечко закотилося“). Цінними є також п'єси для віолончелі, скрипки, а його твори для дітей („Наше сонечко грає на фортеп'яні“, Мініатюри на теми народних пісень та ін.) — невичерпна скарбниця впровадження у музику. Виконана у Відні 1911 р. „Українська рапсодія“, мабуть, перший український твір для симфонічного оркестру, що прозвучав тоді за кордоном.

З нагоди свого 50-ліття, крім великого і щирого вшанування українською громадськістю, Василь Барвінський отримав також почесний диплом доктора Празького університету. Та цілком інакше виглядало його 60-річчя у київській тюрмі, на безупинних допитах, наслідком яких став такий страшний документ, підписаний рукою композитора: „Дозволяю знищити мої рукописи“. Важко знайти щось подібне за всі віки мучення невинних людей, бо ж для творця знищення праці всього його життя гірше за смерть. Друкованих творів у В. Барвінського було мало, лєвова їх частина існувала в рукописах. Ці ноти спалено ще перед підписанням композитором жахливого документа, що мав, очевидно, санкціонувати вже вчинений злочин.

В. Барвінського вивезли до ГУЛАГу без суду, бо ж ніяких доказів його „шпигунства“ не могли знайти. Поневірявся він там десять років. І ще одна сумна символічна дата. У 1958 р. до Львова повертається хвора, зламана 70-річна людина

і вступає у боротьбу не тільки з нуждою, а й з людською малодушністю. Його бояться, уникають. Великою підтримкою, як моральною, так і матеріальною, був для В. Барвінського Станіслав Людкевич. Незважаючи на активні старання композитора Анатолія Кос-Анатольського, тільки у 1964 р. В. Барвінський отримав реабілітацію. Та це було вже після його смерті, яка сталася 9 червня 1963 р.

Вже кілька місяців минуло тоді від його 75-ліття, але святкування не вдалося влаштувати, заборонено публікувати і некролог. Та ще й у 1988 р., з нагоди 100-річчя композитора, влада ставила, здавалося б, нездоланні перешкоди в тому, аби хоч згадати композитора. Однак знайшлися відважні українці: в день його 100-річчя, 20 лютого газета „Культура і життя“ опублікувала статтю про нього. Через музичний журнал, що видавався у Москві, про В. Барвінського дізнався світ. Та концерт з його творів влаштували в невеликій залі, афішу дозволили розмістити лише всередині приміщення...

Але правда перемагає, і у випадку В. Барвінського ця Божа справедливність межує з чудом. З його композиторської спадщини принаймні дві третини втрачено безповоротно. В. Барвінському вдалося відновити з пам'яті тільки „Секстет“. Але поступово, з різних сторін почали з'являтися збережені людьми копії рукописів. Мабуть, найбільший внесок зробила діаспора. Кілька фортеп'янних творів — соната, варіації надійшли з архіву славної піаністки Любки Колесси з Канади.

Науковим опрацюванням бібліографії композитора та відшукуванням його рукописів інтенсивно займається у США музикознавець Роман Савицький, син піаніста, який грав у 1938 р. фортеп'янний концерт В. Барвінського. Цей твір належить до перших українських зразків у цьому жанрі, отже, неоціненний. Упродовж десяти років його шукали в Україні, США, Канаді, у Франції.

І ось (інакше як дивом це годі назвати!) 9 червня 1993 р., у 30-ту річницю смерті композитора, Роман Савицький отримав повідомлення з Буенос-Айреса, що твір знайшовся!

Тепер слід тільки зібрати все, що написав Барвінський, щоб наша українська культурна скарбниця збагатилася і пішла широко у світ. Річниці Василя Барвінського нарешті святкують у вільній Українській державі без усяких заборон, які за комуністичного режиму стосувалися усього славетного роду композитора. А ми, українці, маємо завжди пам'ятати, через які страждання йшли до цього найдостойніші представники нації, щоб лихо вже ніколи не повторилося.

Стефанія ПАВЛИШИН

Василь Барвінський за фортеп'яно під час студентського концерту. 1947 р.